

5 El text assagístic i les formes de la literatura del “jo”

5.1 Definició i caracterització

5.2 L'assaig i la literatura del “jo”

5.3 Formes i diversitat de la tipologia textual

5.4 Antecedents. L'assaig contemporani

5.5 Anàlisi i producció de textos

4.1 EL PRIMER DIETARI

Escriure un diari personal és una activitat útil i plaentera. Els diaris personals són uns companys fidels als quals podem contar les nostres preocupacions, que escolten les nostres reflexions i guarden allò que no ens atrevim a contar als altres. Són també un magnífic exercici literari, que ens ajuda a expressar per escrit les nostres idees.

Tot seguit, llegiràs un full del diari personal d'un jove anomenat Salla, el qual, a més d'intentar posar en ordre els seus actes i els seus pensaments, reflexiona sobre el procés mateix de l'escriptura del diari.

DIARI D'EN SALLA

Dissabte 9

Avui començo aquest diari; són les 11,45 h. de la nit. Escric per relatar els fets d'ahir divendres i d'avui dissabte, esdevinguts entre la Sònia i jo. Francament no crec que em duri gaire la dèria d'escriure. De moment m'interessa, i la causa d'aquest entusiasme es diu Sònia. Ella fa un diari del qual m'ha parlat. I jo vull llegir-lo, el seu diari. Si hi clavés l'ull, la coneixeria absolutament, i ara com ara, per a mi no hi ha cosa més important que conèixer els seus pensaments, saber què opina de mi, el secret del seu capteniment, tot el seu món misteriós. Perquè la Sònia és, tota ella, un misteri. Si llegís el seu diari, dominaria la mirada dels seus ulls, uns ulls que em tenen ben collat.

Jaume Martín, *L'altra cara de la lluna*

TALLER D'ESCRITURA. UN DIARI INVENTAT

Els personatges d'un relat ens mostren com són a través del que fan i el que diuen. L'escriptura d'un diari íntim ens permet conèixer els personatges d'una forma molt especial. Tot seguit et proposem alguns suggeriments perquè elabores un diari íntim fingit.

- 1. Es decideix si es farà el diari personal —tot i que fingit— o el d'un personatge fictici que s'haurà de definir prèviament (per exemple: un personatge molt caòtic que comparteix un pis d'estudiants).**
- 2. S'anota, com es fa en una agenda, dades objectives del que s'ha fet durant el dia o dies (per exemple: A les nou del matí..., a les deu..., a les onze...).**
- 3. S'afegeixen reflexions subjectives sobre el que s'ha viscut, vist, pensat, desitjat...**
- 4. S'organitza la redacció tenint en compte que:**
 - a) L'eix temporal organitzarà l'estructura del diari.**
 - b) S'ha d'expressar en primera persona.**
 - c) El nucli temàtic seran les vivències i reflexions personals.**
 - d) Ha de conjuguar l'objectiu i el subjectiu**
 - e) L'escriptura podrà ser o aparentarà ser espontània i sincera.**

Cap quadern no m'ha seduït com tu sàberes fer-ho. Des de l'aparador de la papereria del poble, em féu l'ullet el ninot panxut que il·lustrava les teves pobres cobertes de cartolina barata. Altres papers provinents de llocs ben diversos, alguns de marques prestigioses, de textures delicades, fins i tot lleugerament perfumats, m'han ofert al llarg d'aquests temps el dret i el revés del seu cos per omplir-los amb les meves dèries, però a cap no m'he lliurat com a tu aquella nit, la primera vegada. Per això avui, amb infinita delectança, ompl la teva darrera pàgina, un bocinet de la teva pell que durant quinze anys, aviat els farà, he volgut reservar-te per dedicar-te les meves darreres paraules.

Carme RIERA, *El primer amor*, Columna, 1992

4.2 L'ASSAIG

1) Llig el text i després respon:

Hi ha una pregunta que ens hem fet en alguna ocasió, moguts per un motiu o altre: què són —què som— els valencians? [...] Pocs valencians hi deu haver —valencians amb un mínim de consciència de ser-ho— que no s'hagen plantejat alguna vegada: què som, i per què som com som. Una crispació econòmica, una polèmica de cultura, una enyorança, un projecte polític, un reajustament social, molts fets i moltes inquietuds de la nostra vida diària, importants o anecdòtics, convergeixen a suggerir-nos aquell interrogant. [...] Si hi ha res que tothom veu a la clara, és això: que «fallem» en tant que poble normal. [...] Indiferents o mistificats, els valencians —els valencians en bloc— vivim presos en una espècie de passivitat confusa, que no encertem a superar: passivitat concertada sobre la nostra condició de valencians, més que res.

Joan Fuster, *Nosaltres els valencians*, 1962

- Segons Fuster, són molts o pocs els valencians que s'han plantejat el fet de ser valencians**
- Quines causes ens fan plantejar-nos la nostra existència com a poble.**
- Segons la teua visió, per què afirma que els valencians som passius com a poble.**
- Quina forma discursiva adopta l'autor: narració, descripció, prosa d'idees argumentativa?**

4.3 FORMES DE L'ESCRITURA DEL «JO»

1) ¿En quina persona està escrit el text? ¿Quina és la motivació de la persona que escriu?

He escrit aquest grapat de fulls perquè volia rescatar, salvar de l'oblit tot un món d'éssers i de coses viscudes. Possiblement la realitat semblarà transfigurada; jo mateixa també estic perdent la condició de testimoni d'uns fets passats, i comence a participar activament en aquest joc de remembrança. Tanmateix, voldria ignorar que els anys morts són irrepetibles, perquè una força sense fronteres m'empenta cor endins un tresor de permanències inalterables.

Els homes i les dones i els xiquets del passat estan vius encara en la meua memòria, constitueixen el lligam entre el present i l'absència. I si evoque aquell temps amb melangia, ho faig en un intent de ressuscitar-ho, perquè així l'evocació pren el batec de la sang i s'omple del ressò dels noms habitats pels éssers i les coses que van existir un dia, i que ara recobren la forma i la presència sobre els fulls blancs.

Carmelina Sánchez-Cutillas, *Matèria de Bretanya*, 3 i 4, 1976.

De l'exercici del record, una activitat humana que ajuda a conèixer-nos, naix una literatura d'autoanàlisi personal anomenada genèricament **literatura del jo**. Entre les seues formes hi ha els **diataris**, les **memòries** o **autobiografies**, la **correspondència literària**, els **llibres de viatges**, etc.

4) Crea aforismes a partir dels diferents mecanismes que s'hi indiquen:

- Paral·lelisme sintàctic: ... *és a ... allò que...* («la prudència és a la innocència allò que la modèstia és a la virtut»); *com més..., més...* («Com més equívokes són les paraules, més faciliten la convivència», J.F.).
- Consells: «Guarda't d'amics que se't puguen convertir enenemics. Ells ja saben com ets» (J.F.).
- Preceptes: *cal...* («Cal experimentar-ho tot», m'aconsellen. Jo renuncio a les experiències incòmodes i a les experiències idiotes. Això em desqualifica i em limita per a moltes coses, però tant se me'n dona», J.F.).
- Definicions: («Obediència *és* seguretat», J.F.; «Parlar ja *és* exagerar», J.F.).
- Atenuacions: («Ningú no té idees "pròpies", *en tot cas* en té de "fixes"», J.F.).
- Afirmacions simples a partir d'un conjunt de persones: («Aquells que creuen tenir mèrit...»).
- Interrogacions: («¿Amb què no és incompatible la llibertat?», J.F.; «Quan dic "no", ¿a què dic "sí"?», J.F.).
- Adversatives:... *però...* («Fer l'amor no soluciona res, *però* ajuda a passar el temps», J.F.).
- Expressions introductòries dels aforismes fusterians. Completeu a partir de les següents introduccions: Si hi penses... / Fixeu-vos-hi bé:... / Si bé ho mires... / Sovint ho oblidem, però / No ens hem pas d'enganyar:... / Que ningú no s'enganye:... / És la conclusió a què he arribat: ...

5) Enganxa una còpia d'una foto de la teua infantesa i escriu un text memorialístic:

6) Escriu tres records de la infantesa, prou estranys, dos vertaders i un de fals. Feu-los llegir a altres persones de la classe i demaneu-los d'establir la veritat.

7) El següent text descriu la situació de l'escriptura d'un dietari personal. El protagonista viatja sol i per això reflexiona sobre l'escriptura i la soledat en el seu dietari. Posa't mentalment en una situació semblant i escriu una reflexió personal:

A la nit, a la terrasseta de l'hotel, voltat d'una lluna gesmilera que creixia cap al ple, mentre sentia l'impertinent rondineig dels mosquits, intentava concentrar-me després d'haver pres un cafenet. Aleshores, en el dietari particular, vaig anotar: Em faig companyia amb les paraules. Amb elles revisc el millor de cada dia i me'n guarde les aromes, les imatges i els sabors preferits. També intente oblidar que vaig sol, que dorm sol. La pitjor soledat, però, és la que hom sent amb els altres, l'única negativa. La soledat és quan hom se sent lluny d'algú tot i tenir-lo al costat.

Josep Piera, *Ací s'acaba tot*, ed. 62, 1993.

10) ¿Per a escriure una bella carta d'amor, ¿n'hi ha prou d'estar enamorat? ¿Què més cal?

11) Continua aquesta carta

Estimada Lilian:

He arribat aquest matí a casa, sense dormir, una mica cansat. Trobo la teva carta, tan amable i alegre. Moltes i moltes gràcies. Necessito per poder viure quelcom que m'ajudi a mantenir-me dret. I en aquest moment tu em fas el gran bé de fer-me creure que d tant en tant penses en mi. Gràcies per tot i sobretot pels teus ulls. Com és que el teu record és per a mi tan agradable? Sento que m'enamoraré de tu. Darrera l'absurditat d'aquesta correspondència hi deu haver alguna cosa més absurda encara. En fi...

[...]

Josep Pla, *Un amor de Pla al Canadell*, Destino, 1984.

2) Heu llegit mai cap guia de viatge? Quin tipus d'informació s'hi dona? Quina diferència hi hauria amb els llibres de viatges literaris? A partir de la lectura dels següents textos digues com t'imagines els viatges de Josep Mª Espinàs i de Josep Pla?

TEXT A

I aquí he de repetir allò que, inevitablement, em toca de dir en els meus successius llibres de viatges a peu: jo no he anat a l'Alt Maestrat a fer un llibre geogràfic, ni un llibre històric, ni un llibre excursionista, ni un llibre sociològic, ni... Poseu-hi totes les especialitats d'estudi possibles. Hi he anat a viure-hi uns quants dies, a viure-hi el que espontàniament m'oferís el camí, el paisatge, la gent. He apuntat en un petit bloc les anotacions de viatge, i fidel a aquestes notes he volgut narrar, amb el possible batec literari una experiència personal.

Josep Mª Espinàs, *A peu per l'Alt Maestrat*, La Campana, 1991.

TEXT B

M'ha agradat i m'agrada encara d'anar pel món. Arribar a una ciutat desconeguda, baixar a l'hotel, prendre un bany, vestir-me i sortir al carrer a l'atzar, a badar i a fer de franc foraster ha estat per mi una de les coses agradables de la vida. [...] Després, al vespre, penso en el que he vist i ho escric de la manera més clara i senzilla que m'és possible —com aquell qui escriu a un amic o a la família.

Josep Pla, *Les escales de Llevant*, Destino, 1969.

4.6 LA LITERATURA DE VIATGES. TALLER

1) Escriu un text personal que responga al següent enunciat: ¿Per què es viatja?

2) ¿Què t'agrada més de les ciutats? Contrasta la teua opinió amb la de Josep Pla.

De les ciutats, el que m'agrada més són els carrers i les places, la gent que passa davant meu i que probablement no veuré mai més, l'aventura breu i meravellosa com un foc d'encenalls, els restaurants, els cafès i les llibreries. En un mot: tot allò que és dispersió, joc intuïtiu, fantasia i realitat.

Josep Pla, *El nord*, Destino, 1967

3) ¿Què és el primer que visitaries en arribar a un poble desconegut? Contrasta la teua opinió amb la de J. Mª de Sagarra.

Jo aconsellaria a tothom que vagi pel món que, en arribar en un poble, la primera visita que faci sigui la del mercat. El mercat explica la moral, la mentalitat i la vida pública i privada del poble. El mercat és sincer, molt més sincer que les esglésies, els museus, les biblioteques i els passeigs estililitzats.

Josep Mª de Sagarra, *La ruta blava. Viatge a les mars del sud*

4) Viatge per la natura. Describeu un espai natural que conegues bé, emprant l'estil de guia excursionista que pots comprovar en el següent fragment.

El següent arbre venerable a visitar i a saludar és l'acorridor om centenari del costat de la font del mas dels Arbres, on vorem també davant i a tocar literalment del mas una ferrenya i pura carrasca i uns anouers fenomenals. No ens costarà gens d'arribar allí des del refugi seguint el camí que volta la cava Arquejada i baixa a buscar el mas de la Foia Ampla, on el camí pren definitivament la direcció cap a Ponent per a portar-nos, en cosa de mitja hora de caminar, al mas dels Arbres, tot continuant entre ondulants camps de blat, resinoses pinedes i adorables massos, com en un paisatge virgilià, al pla del Cirer i a la font de Mariola sota l'esguard del seu castell.

Joan Pellicer, *Meravelles de Diània...*, CEIC Alfons el Vell, 1995.

ESCRITURA I REELABORACIÓ LITERÀRIA D'UN DIETARI

Definició

Un dietari és una crònica des del present, d'una experiència personal, un suport per la memòria i un exercici del record. Externament ve marcat per una data i per la marca de la primera persona. S'hi estableix un «pacte» entre autor i lector. Hi tenen cabuda molts gèneres, entre ells l'assaig.

Etapas del treball

- Dietari «en brut» escriptura diària de textos d'un mínim de 15-20 línies durant tres setmanes (un mínim de vint textos) presentats en una llibreta o en fulls grans convenientment ordenats.
- Dietari «en net»: reelaboració literària de 10 textos.

Forma

Són diverses les possibilitats estilístiques: estil conversacional (adreçant-se a un «tu»), confessió íntima, to irònic, líric, possible inclusió de diàlegs, d'aforismes, etc.

A. Recreació de 5 models literaris

Cal intentar la imitació estilística dels següents models.

- M.1. Fuster: assaig escrit per un «jo» que dubta, escèptic, irònic...
- M.2. Pla: fet quotidià que provoca una reflexió, adjectivació precisa, frase curta, efectes irònics...
- M.3. Piera: fets pròxims —sentiments, persones, paisatge, món mediterrani— amb tendència al lirisme...
- M.4. Monzó: tractament periodístic, temes d'actualitat, frases curtes, humor àcid...
- M.5. Text paral·lel a partir d'un fragment del llibre de lectura triat.

Temes

Utilitza la següent classificació com a referència per tal que cada text tinga un tema diferent:

- T.1. Autoanàlisi personal (sentiments, emocions, somnis...)
- T.2. Nucli familiar (convivència, pares, germans...)
- T.3 L'oci (cap de setmana, la marxa, l'alcohol, diumenge per la vesprada...)
- T.4 L'institut (companys, professors, relacions personals, exàmens...)
- T.5 Els viatges (llocs, persones, paisatges i experiències viscudes)
- T.6 Relacions humanes (amistat, amor, parella...)
- T.7 Descripcions (persones, paisatges, primavera...)
- T.8 Vida urbana (la ciutat, la societat de consum, les desigualtats...).
- T.9 La defensa del mediambient (les muntanyes i el litoral valencià, etc.)
- T.10 Menjars, costums, festes, tradicions populars...
- T.11 Els valencians (la situació sociolingüística actual...)
- T.12 El sentit de la vida (l'espiritualitat, Déu, la mort...)
- T.13 L'acte de l'escriptura del dietari.

Presentació

Indica a peu de pàgina l'àrea temàtica a què pertany cada text.

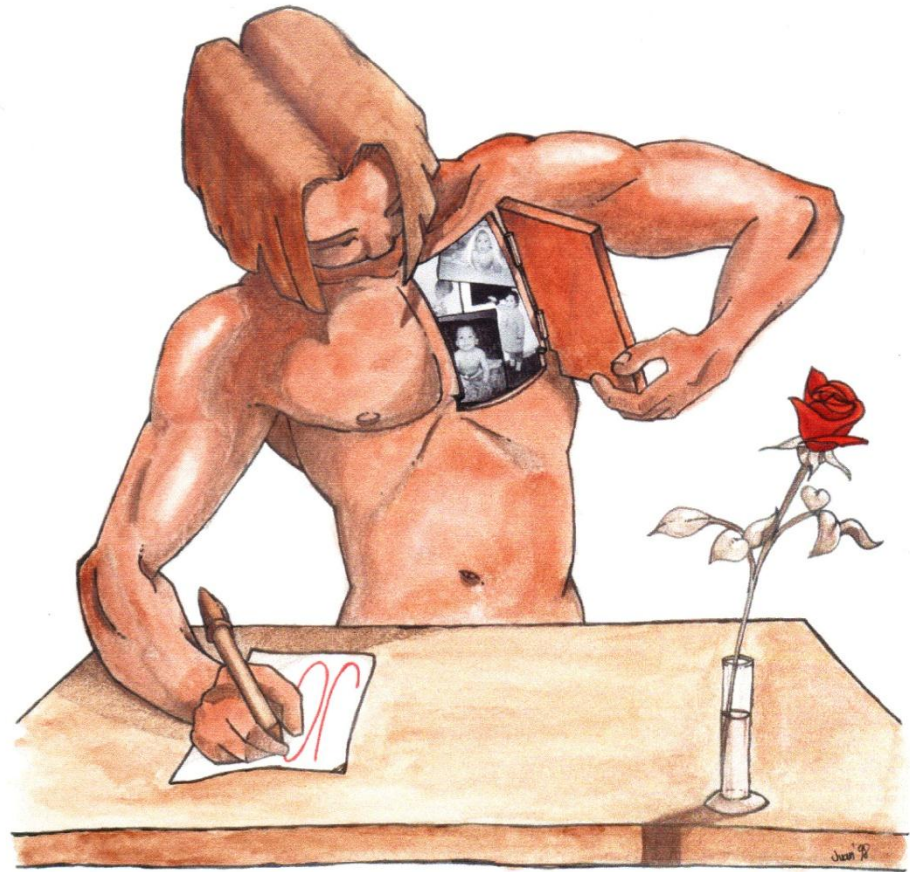
Avaluació

- Constància i treball diari en l'escriptura del dietari.
- Elaboració literària i lingüística dels textos «en net».

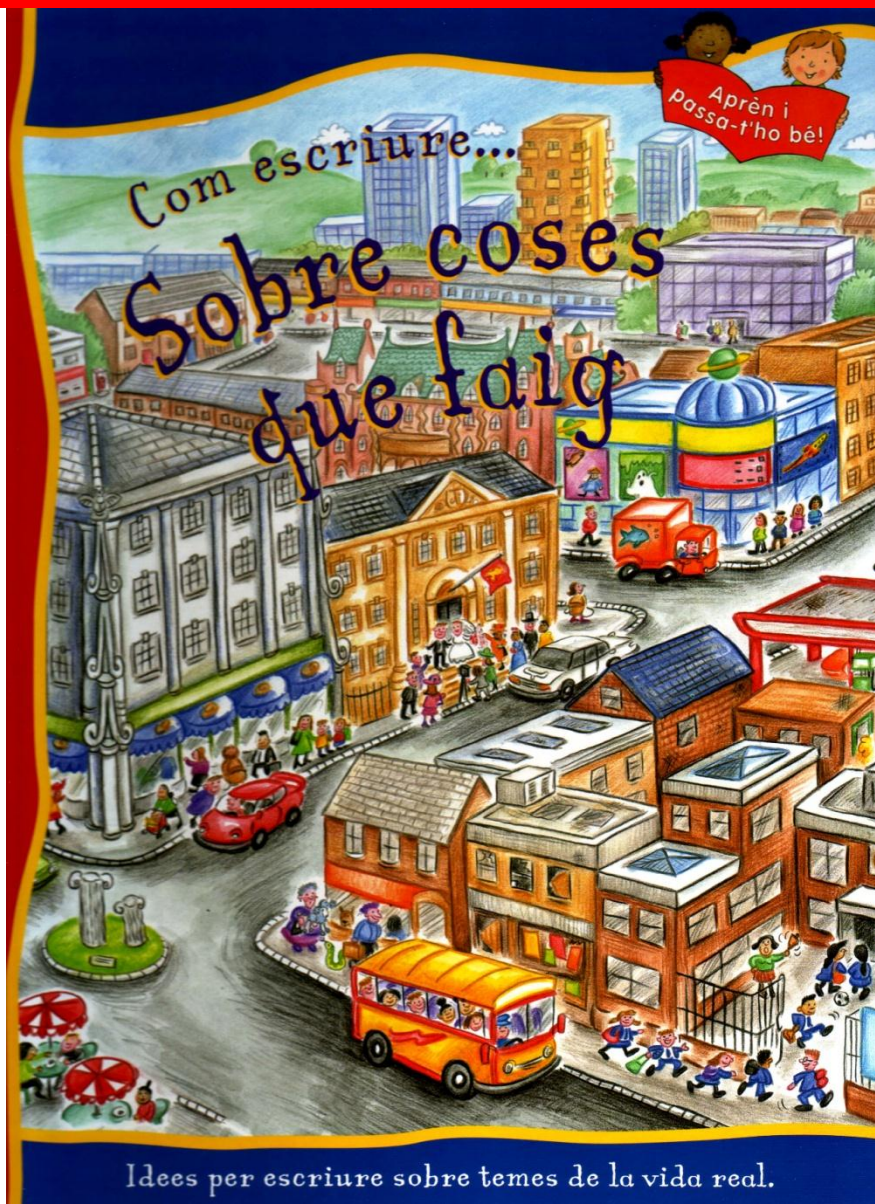
LA VIRGINITAT DE LES QUARTILLES

Escriure. Generalment se sent dir que, quan un es posa a escriure, les blanques quartilles perden la virginitat. La virginitat de les quartilles, però, no té cap importància. El que en posar-nos a escriure perd notòriament la virginitat és el pensament que hipotèticament ens pensàvem tenir i els mitjans d'expressió de què il·lusòriament pensàvem disposar. Aquestes són pèrdues de virginitat irreparables. No hi ha ningú que no es pensi ésser un gran escriptor abans de posar-se a escriure. Tema literari: dibuixar, en una ratlla i mitja, el vol d'un ocell.

Josep PLA, *El quadern gris*

Com escriure...

Sobre coses que faig

Aprèn i passa-t'ho bé!

Idees per escriure sobre temes de la vida real.

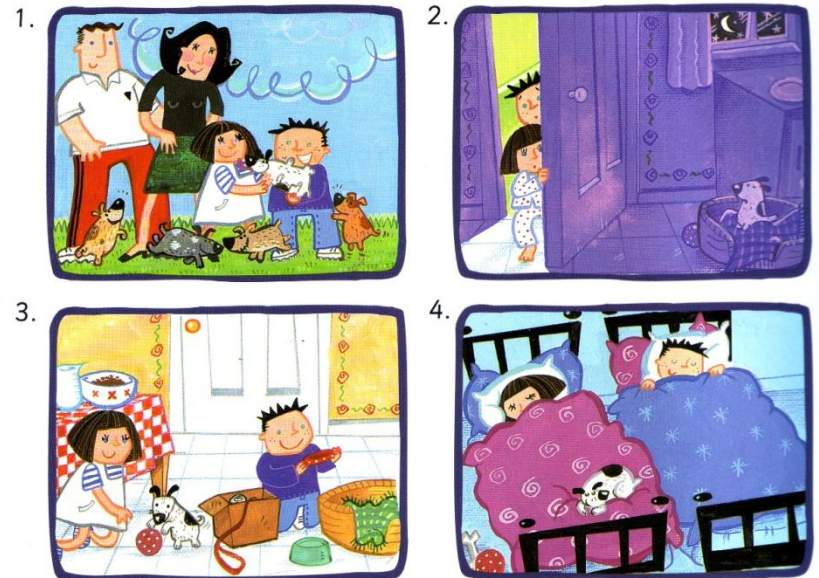
LES COSES QUE EM PASSEN

T'agrada explicar coses teves a la gent? En Guillem va escriure sobre el seu aniversari, començant al matí i acabant al vespre.

Dissabte vaig fer sis anys. Després d'esmorzar em van regalar una bicicleta. La mare, el pare, la Marta i jo vam anar al parc, i vaig pujar a la bici. Anava molt de tort! Després vam llogar una barca. Jo vaig remar, però aviat me'n vaig cansar. L'àvia va venir a dinar, i el meu pastís tenia forma de dinosaure. Va ser el millor aniversari de la meua vida.

Això és el que van fer dissabte la Susi i el seu germà Max. Imagina't que ets un d'ells dos i escriu un relat del dia.

CONSELLS

- Comença el relat dient quan va passar.
- Digues qui era amb tu.
- Digues al lector on vau anar.
- Digues què vau fer.

- Quan hagi acabat, fes un comentari sobre el dia.
- Recorda't de fer servir paraules referents al temps.

primer	a continuació	aviat
més tard	després	abans
finalment	aleshores	per fi

un espectacle per a riure's d'un mateix

El nostre currículum està marcat per les dates i esdeveniments crucials de la nostra existència. Ens acostumem a recitar-lo com una lletania i arribem a pensar que això, les dates i els esdeveniments freds, constitueixen el fruit de la nostra vida. Però ¿què s'amaga darrere del currículum de cadascú de nosaltres? Sabem, és cert, que tal any vam ingressar en aquell col·legi o que dos lustres més tard acabarem els estudis de dret o que alguna institució destacada ens va concedir un premi. En canvi, massa sovint oblidem que darrere de tot plegat hi havia el rostre de l'amic que ens va regalar una granota, el riure de la mare o l'alegria de descobrir que un bes obria les portes del paradís.

PASQUAL ALAPONT
I CARLES ALBEROLA

Nuestro currículum está marcado por fechas y acontecimientos cruciales de nuestra existencia. Nos acostumbramos a recitarlo como una letanía y llegamos a pensar que todo eso, las fechas y los acontecimientos fríos, constituyen el fruto de nuestra vida. Pero ¿qué se esconde detrás del currículum de cada uno de nosotros? Sabemos, ciertamente, que tal año ingresamos en aquel colegio, o que dos lustros más tarde acabamos los estudios de derecho, o que alguna institución destacada nos concedió un premio. En cambio, demasiado a menudo olvidamos que detrás de todo ello existía el rostro del amigo que nos ha regalado una rana, la risa de la madre o la alegría por descubrir que un beso abría las puertas del paraíso.

PASQUAL ALAPONT
Y CARLES ALBEROLA

M'agrada Sueca. Un paradís. Una terra exòtica. No se sent el castellà. I així, guaitant per sota el paraigua contemple un poble amable. Valencià.

Arribem a l'Exili, l'estudi de Manuel Baixauli. Ens rep amb una carassa d'ell mateix. Un desdoblament. Són ell i el seu hoste tal vegada?

Després de la recepció, ens explica el seu procés de creació, ens guia pels seus quadres. És repintor com reescriptor. I jo pense que mi m'agradaria ser revividora. I vaig imaginant com m'agradaria tenir un lloc així. Per a mi, per crear, per reprendre la pintura, per escriure i reescriure, per tindre tot el temps per davant. Per traure, per fer el bé. Per ampliar el magatzem de la memòria.

Ens signa els llibres. Li done el meu color. Observa que el meu nom és un palíndrom. Assentisc. [AF 31/01/10 18:18]